

måske også savner en ekstra bearbejdning.

Interesserede i de portrætterede personer kan starte her. Interesserede i kommunismens historie i Danmark er bedre hjulpet med gå til Things egen disputats fra 1994.

Niels Wium Olesen

Esben Kjeldbæk: *Sabotageorganisationen BOPA 1942-1945*. (Frihedsmuseets Venners Forlag, 1997). 512 s., 200 kr.

Det må hilses velkommen, at vi omsider har fået en sammenfattende fremstilling af besættelsesårenes største og mest effektive sabotageorganisation, det kommunistisk ledede og inspirerede BOPA, der bl.a. tegnede sig for de vellykkede angreb på Globus og Riffelsyndikatet i sommeren 1944.

Desværre for forfatteren er gruppens mest spektakulære aktioner allerede grundigt og veloplagt beskrevet i Børge Brandts erindringsbog *Sabotage* fra 1945 og i senere memoirer. I så henseende bringer bogen altså ikke meget nyt, og de interviewberetninger, der er optaget i de sidste 20 år, og som citeres flittigt og udførligt, føjer ikke meget til. Deres anvendelse synes at have været et formål i sig selv, og de skiftende subjektive vinkler, de rummer, forvirrer læsningen og giver et indtryk af episodisk fortælling – som bogen ikke har fortjent.

Den rummer nemlig også et systematisk overblik over BOPA's karakter og udvikling. Der er gjort rede for den skiftende og indviklede organisationsstruktur og for de kredse og grupper, BOPA blev rekrutteret fra, fortrinsvis arbejdere og studenter. Det betones, at selv om ledelsen lå på kommunistiske hænder, deltog mange ikke-kommunister, og Børge Thing (»Brandt«) fremhæves som en dygtig og energisk leder, der bar

BOPA gennem flere kritiske faser. Så meget mere overraskende er det, at han i bogen først kommer på banen, da han i januar 1944 afløste Eigil Larsen. Det hænger sammen med, at alene gruppen af Spaniensfrivillige er behandlet som organisationens pionerer, skønt også andre kommunistiske grupper var tidligt aktive. Måske er det grunden til, at man i den fortjenstfulde og angiveligt komplette liste over BOPA's aktioner, savner 6 af de 12 sabotager eller forsøg herpå, der blev registreret 18.-19. august 1942. Det var ved den lejlighed, Børge Thing fik sin ilddåb og oplevede bruddet med sin tilværelse som loyelig borger, og serien var det første klare vidnesbyrd om, at ungdommelige elementers tilfældige anslag mod besættelsesmagten var i færd med at blive afløst af organiserede aktioner.

Henning Poulsen

Nathaniel Hong: *Sparks of Resistance. The Illegal Press in German Occupied Denmark April 1940 – August 1943*. (Odense Universitetsforlag, 1996). XI + 308 s.

En amerikansk historiker og medieforsker, Nathaniel Hong, har skrevet en afhandling om den illegale presse under den tyske besættelse af Danmark. Afhandlingens analyse slutter med Augustoprøret i 1943. Hong er godt hjulpet af en intens erkendelsesinteresse, som mærkes hele bogen igennem, samt af den omstændighed, at han behersker det danske sprog. I forordet får læseren at vide, hvorfor Hong beskæftiger sig med et (kunne man fristes til at sige, når det gælder en udlænding) så eksotisk emne som den illegale presse i Danmark. Som aktiv bladmaker i kampen mod Vietnamkrigen og i den amerikanske arbejderbevægelse har han stillet sig selv spørgsmålet, hvordan dissidentmedier kan påvirke opinionen

i spørgsmål med meget afgørende meningsforskelle.

Det er ofte interessant at læse udenlandske historikers arbejder vedrørende den danske historie. Desværre er det ikke særlig tit, det sker. Ofte kan en udlænding se noget, som vi danske historikere ikke kan få øje på, enten fordi skoven for os er så tæt, at vi ikke kan se det enkelte træ, eller også fordi vi er så indsyttet i den gængse folkelige og nationale historiebevidsthed, at vi ikke kan frigøre os fra den og stille nye spørgsmål.

Inden for besættelsestidsforskningen har vi dog før oplevet, at en udlænding kunne bidrage med nyt og væsentligt, nemlig da tyskeren (!) Rüdiger Eckert i 1969 med sin afhandling *Die politische Struktur der dänischen Widerstandsbewegung in zweiten Weltkrieg* skød – i hvert fald i forskerverdenen – de sidste tilbøjeligheder til at betragte den illegale verden som en homogen modstandsbevægelse ned.

Det er glædeligt at konstatere, at Hong i sit afsnit om besættelsestidens generelle historie demonstrerer et sikkert greb om de danske besættelsesforhold. Det er tidligere set, at udenlandske forskere har haft svært ved at begribe de særlige danske besættelsesforhold, herunder samarbejdspolitikens rationale, modsætningerne til modstandsbevægelsen samt det realpolitiske kompromis mellem de to fløje. Det er forståeligt, da de danske besættelsesforhold er helt unikke i europæisk forstand, men det har ofte tidligere været en anke, når udlændinge undersøgte dansk besættelseshistorie. Mange har forlæst sig på den nationale historieskrivning i årene lige efter krigen, hvor modsætningerne i den danske besættelseshistorie ikke står klart. Det har ofte bevirket, at selv fremstillinger, der ellers bragte nyt frem, falder til jorden på grund af manglende forståelse for konteksten. Hong klarer

sig fint her og falder ikke igennem, men demonstrerer, at han magter kompleksiteten i den danske situation.

Hongs analyse af den illegale presse har to hovedelementer. Det første er et forsøg på ved hjælp af et stort statistisk materiale at afdække mængden og oplagene på de illegale blade, deres geografiske udbredelse samt den politiske spredning. Det andet hovedelement er en indholdsanalyse af bladene frem til august 1943.

Hong betvivler anvendeligheden af den hidtil autoritative bibliografi over den illegale litteratur, Det Kongelige Biblioteks udgivelse fra 1954 *Besættelsestidens illegale blade og bøger 1940-45*, når det gælder de kvantitative forhold vedrørende den illegale presse. Det gør han også klogt i, da bibliografien bygger på usikkert baggrundsmateriale, nemlig de involverede bladgruppers egne indberetninger i to omgange i henholdsvis 1945 og 1948 – og dette materiale anvendes endda i bibliografien ofte med manglende konsekvens, så det fremstår selvmodsigende.

I stedet går Hong kritisk til kilden, til baggrundsmaterialet for bibliografien, og foretager en selvstændig analyse af dette samt kombinerer det med en anden væsentlig kildegruppe: sagerne fra Statsadvokaturen for særlige anliggender. Hong når dermed betydeligt længere end den hidtidige forskning med hensyn til parametre som oplag og geografisk udbredelse. Materialet indeholder dog stadig så megen usikkerhed, at Hongs tendens til næsten at ville udlede den politiske *betydning* af de respektive illegale blade ikke holder.

To af de overordnede resultater af Hongs analyse af det statistiske materiale, som begge virker veldokumenterede, er, for det første, at DKP fra oktober 1941 næsten havde monopol på den illegale presse, men at denne førerstilling faldt til ca. en trediedel af det samlede

oplag (fraregnet Frit Danmark-grupperne, som også havde tæt forbindelse til DKP) omkring februar 1943, og for det andet at landet geografisk set var dækket af illegale blade fra februar 1943. Konstateringen af DKP's dominans i den angivne periode er dog ikke overraskende.

Vedrørende indholdsanalysen beskæftiger Hong sig på en frugtbar måde med spørgsmålet om de i den illegale presse allestedsværende udhængninger af værnemagere, nazister og tyskerpiger. Hans pointe er præcis. Det var netop med henblik på at »personalize and focus people's resentment toward the occupation and those who collaborated and profited from it« (s. 145), at disse udhængninger blev bragt. Hadet fik ansigter, og det virkede mere effektivt end traditionel politisk argumentation.

Hong afslutter sin analyse med Augustoprøret og konstaterer, at den illegale presse her havde en gennemslagskraft, der på den ene side både var en pådrivende faktor for strejkerne, men også en afspejling af modstandsbevægelsens tilslutning blandt brede dele af bybefolkningen.

Bogen er et kærkomment bidrag til såvel den illegale presses historie som til den generelle besættelsestidshistorie.

Niels Wiium Olesen

Bo Bramsen: *Blandt 100 gidsler i Horserød 1943*. (Aschehoug, 1996). 374 s., 298 kr.

Tidligere redaktør af og mangeårige medarbejder på dagbladet *Politiken*, Bo Bramsen, var en af de godt 100 danskere, som blev taget som gidsler og interneret i Horserødlejren af den tyske besættelsesmagt, da denne den 29. august 1943 indførte undtagelsestilstand i Danmark. Gidslerne blev interneret, for at besættelsesmagten i givet fald kunne lægge pres på den danske befolkning ved at true gidslernes sikkerhed, hvis

befolkningen ikke makkede ret i de urolige dage omkring Augustoprøret.

Bramsen har skrevet en bog om Horserødlejren og sine egne oplevelser under krigen. Bogen er delt op i flere afsnit. Et erindringsafsnit om den daværende jurakandidats oplevelser under besættelsen indtil interneringen, erindringer om interneringen på Alsgade Skole i dagene lige efter 29. august, Bramsens dagbog fra Horserødlejren fra 4. september til frigivelsen 4. november, erindringer om tiden som flygtning i Sverige (Bramsen var gift med en jøde), erindringer om uddannelsen som presseinspektør i London fra slutningen af 1944 til befrielsen, og endelig et 100 siders tillæg om Horserødlejrens historie.

Bogens første afsnit giver indblik i Rigspolitiembedet, hvor Bramsen var ansat under rigspolitichef Thune Jacobsen, og i studenterlivet under besættelsen, hvor Bramsen, selv om han havde afsluttet sin juridiske embedseksamen, medvirkede ved redaktionen af studenterbladet *Stud.jur.* Erindringerne fra Alsgade Skole giver en kort præsentation af flere af de prominente danskere, som Bramsen kom til at dele sin gidseltilværelse med. Det var politikere, kunstnere, redaktører og videnskabsfolk som bl.a. Ole Bjørn Kraft, Hakon Stangerup, Kjeld Abel, Einar Dessau og Hal Koch. Der var fortrinsvis tale om folk fra det bedre københavnske borgerskab.

Senere følger dagbogen fra Horserødlejren, hvor Bramsen var sekretær for lejrens fangestyre og derfor havde en stor kontaktflade, der gav kendskab til de mange notabiliteters reaktioner på fangenskabet. Der fortælles bredt om lejrlivet, hvor der udfoldede sig et rigt kulturliv med foredrag og diskussioner. Man fornemmer, at ud over uvisheden om de interneredes skæbne, så var interneringen lidt af en sommerlejr med helt andre behagelige vilkår, end de internerede kommunister havde